

ЗАТВЕРДЖЕНО
Директор Державного науково-методичного центру змісту культурно-мистецької освіти

« ДС » М. М. Бриль
2021 р.

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ЗМІСТУ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

ЕТЮД ПОСТАТІ ЛЮДИНИ

Методичні вказівки з дисципліни «Живопис»
для закладів фахової передвищої мистецької освіти
Галузь знань 02 Культура і мистецтво
Спеціальність 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація

Київ – 2021

Укладачі:

- Л. О. Антонюк** викладач предметно-циклової комісії образотворчого мистецтва Комунального закладу «Дніпропетровський фаховий мистецько-художній коледж культури» Дніпропетровської обласної ради», спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, заслужений діяч мистецтв України
- О. А. Пахомова** викладач предметно-циклової комісії образотворчого мистецтва Комунального закладу «Дніпропетровський фаховий мистецько-художній коледж культури» Дніпропетровської обласної ради», спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Рецензенти:

- І. Ю. Варешкін** викладач спеціальних дисциплін Комунального закладу «Одеський художній фаховий коледж ім. М. Б. Грекова», спеціаліст вищої категорії
- Л. О. Лістунова** викладач циклової комісії декоративно-прикладного мистецтва Миколаївського фахового коледжу культури і мистецтв, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, член Національної спілки майстрів народного мистецтва України

Відповідальна
за випуск О. В. Власенко

Рекомендовано

на засіданні циклової комісії
«Образотворче мистецтво»
Комунального закладу «Дніпропетровський
фаховий мистецько-художній коледж культури»
Дніпропетровської обласної ради
(протокол від 30.09.2020 р. № 2)
© Антонюк Л. О., Пахомова О. А., 2021 р.
© Державний науково-методичний центр
змісту культурно-мистецької освіти, 2021 р.

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Розвиток методики навчання дисципліни «Живопис»	5
2. Завдання курсу «Живопис»	8
3. Робота над натурою – основний метод досягнення майстерності	10
4. Приклад тематичного плану програми з дисципліни «Живопис» для 3-го та 4-го курсів спеціальності «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»	13
Висновки	54
Список рекомендованих джерел	55

ВСТУП

Мета дисципліни «Живопис» – це набуття здобувачами освіти практичних компетентностей роботи за загальними принципами та закономірностями живопису. Вона базується на вивченні та виконанні живописних завдань, які послідовно ускладнюються за допомогою практичних занять. Тема «Етюд постаті людини» є найскладнішою з усього курсу дисципліни. Етюди з натури – основа вивчення дисципліни «Живопис». У процесі виконання етюдів з натури вивчається теорія, закономірності і принципи роботи. Головне завдання дисципліни – сприяння розвитку естетичного світогляду під час вивчення спадщини світового мистецтва і, зокрема, кращих зразків української школи живопису, оволодіння професійними навичками.

Курс дисципліни «Живопис» сприяє розвитку навичок роботи з природою і застосування здобутих компетентностей під час виконання творчої роботи, необхідних умінь для професійної діяльності фахівця з образотворчого, декоративного мистецтва та реставрації.

Основним завданням методичних вказівок з дисципліни «Живопис» на тему «Етюд постаті людини» — сприяння формуванню у студентів розуміння, що майстерність художника потребує сумлінної роботи з природою, вивчення її колористичних закономірностей в умовах різного середовища. Методичні вказівки сприяють забезпеченню поглиблення знань та умінь, застосування на практиці кольорових та тональних відношень, взаємодії основних та доповнюючих кольорів, контрастних та зближених тонів, силуету, цілісності.

Методичні рекомендації мають на меті допомогти викладачам в організації аудиторної та самостійної роботи студентів, а також в поглибленні і систематизації предметних знань.

1. Розвиток методики навчання живопису

Досвід у зображенні навколишнього світу передавався тисячоліттями від художника до художника. Ще в період палеоліту художник-ремісник передавав свій досвід учню – це були перші методи навчання.

Давньоєгипетські майстри винайшли закони побудови фігури людини. Було створено канон зображення людини, яка стоїть, сидить, йде. Ці норми обмежували творчість художника, не давали йому розкритися в повній мірі. Методика навчання будувалася на вивченні канонів, схем, копіюванні, а не на дослідженні навколишнього світу.

Давньогрецькі художники створили велику культуру, де людина – найкращий витвір природи. Вони теж розробили свої канони. Так, скульптор Поліклет розробив учення пропорцій людського тіла. А живописець Аполлодор вперше за допомогою світлотіні змодельовав форму. Греки добре знали анатомію людського тіла. Існували живописні школи з різними методиками: сікіонська, ліванська, ефеська.

У Стародавньому Римі дуже любили образотворче мистецтво, багато хто зі знаті займався живописом. Римляни з повагою ставилися до грецької культурної та мистецької спадщини, однак до системи викладання живопису і рисунка нічого нового не внесли, розвиваючи й вдосконалюючи лише техніку виконання.

Мистецтво епохи Середньовіччя характеризується застоєм – слабкий рисунок, відсутність знання анатомії та перспективи, що дає змогу стверджувати і про занепад методики навчання живопису.

В епоху Відродження знову відновлюються втрачені традиції в методиці навчання образотворчому мистецтву, простежуються принципи суворої системи зв'язку науки і мистецтва. Положення, вказані у трактатах художників цієї епохи, є джерелом мудрості і майстерності. Так, Леонардо да Вінчі вперше описав низку кісток, нервів та м'язів, висловив пропозиції щодо антагонізму м'язів, чим здійснив прорив не лише у галузі пластичної анатомії для художників, а й у біології та медицині.

У XVI – XVII ст. заснуюють академії мистецтв і художні школи. Створено: приватні школи Фонтані, Кальварта; відомі академії мистецтва: рисунка (Флоренція), святого Луки (Рим), братів Карраччі (Болонія), що найбільше прославилися своїми розробками методики викладання рисунка, живопису, композиції. Застосовувався метод заохочення студентів – нагороди за краще виконання твору мистецтва (великі й малі, золоті та срібні медалі).

Тільки у XIX ст. з ініціативи Й. Г. Песталоцці малювання стало предметом шкільної програми. Методика викладання образотворчого мистецтва поділялася на геометричну і натуральну. Геометричний метод – правильний рисунок з аналізом форми. Натуральний метод полягав у тому, що зображували предмети відразу такими, якими їх людина бачить в природі, без спрощення.

У Київській Русі вже у XI ст. книжкова графіка і мініатюра досягли високого рівня. Викладання велося у монастирях. У XVIII ст. малювання стає загальноосвітнім предметом.

Академія мистецтва стала однією з найбільших професійних шкіл й у Російській імперії. Спочатку викладали іноземні живописці, а вже у 1770 р. провідними педагогами були: А. П. Лосенко, Ф. С. Рокотов, Д. Г. Левицький, М. І. Козловський та ін. Найвищим ступенем навчання був натурний клас, де малювали оголену модель. Академічні постановки були продумані й пластичні, в них прагнули передати відчуття більшої життєвої конкретності. У 1825 р. засновано Училище технічного рисування. Видатні педагог П. П. Чистяков та художники М. М. Ге, І. М. Крамський склали програми навчання.

У 1920 – 1930 рр. відбувалась боротьба між прихильниками реалістичного і формалістичного мистецтва. У 1932 р. створено Всеросійську академію мистецтв, з 1947 р. – це Академія мистецтв СРСР. Головним об'єктом рисунка і живопису була людина. На 1-му курсі вивчали голову людини, на 2-му – фігуру, на старших курсах – портрет, на 5-ому – подвійну постановку оголених фігур у ракурсі. Методика постійно вдосконалювалася.

У 1869 р. художник і педагог М. Д. Раєвська-Іванова відкрила у Харкові художньо-промислову школу. На базі цієї школи у 1912 р. було організовано Харківське художнє училище, а в 1921 р. засновано Харківський художній інститут.

У 1917 р. у Києві відкрили першу вищу художню школу – Українську державну академію мистецтв, яка згодом змінила назву на Київський художній інститут. З 1992 р. інститут отримав статус Української академії мистецтва, зараз це Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури. Спочатку були такі майстерні, в яких викладався живопис: Ф. Г. Кричевського – історичний і побутовий жанр; О. О. Мурашка – портрет; М. І. Жука – декоративний живопис; А. А. Маневича – декоративний пейзаж; М. Г. Бурачека – інтимний пейзаж; М. Л. Бойчука – релігійний живопис, мозаїка, фреска, ікона. В академії викладалися також дисципліни: офорт, скульптура, українське будівництво, народне мистецтво, графіка. Діяльність академії позначена великими здобутками й у подальшому.

На межі XIX – XX ст. на Катеринославщині почали активно розвиватися культура і освіта. У школах малювання, гімназіях, технічних училищах викладали художники, які закінчили Академію мистецтв у Петербурзі: С. О. Піскарьов, В. В. Коренєв, М. І. Хейлик, О. О. Лукашенко, В. О. Корнієнко. Це були люди високої культури. Саме вони організували художньо-технічні курси і були ініціаторами створення картинної галереї (нині – художній музей).

У 1925 р. на базі художніх курсів було відкрито художній робітничий факультет. У 1929 році його було переформатовано на художньо-педагогічний технікум, який очолив М. М. Панін – учень І. Є. Рєпіна. У 1935 р. художньо-педагогічний технікум було реорганізовано в художнє училище. Для педагогічної роботи запросили відомих художників: В. В. Коренєва, М. С. Погрібняка, О. С. Куко, Г. А. Невечерю, О. І. Жирадкова. Навчальний процес було перервано німецько-радянською війною та після звільнення Дніпропетровська у 1943 році художнє училище поновило свою роботу.

У 1974 р. училищу присвоєно ім'я народного художника СРСР, віце-президента Академії мистецтв СРСР, скульптора Є. Вучетича, уродженця Дніпропетровщини. Також у передвоєнні роки (1940 р.) почалася історія театрального училища, засновником якого став І. Сірик.

Постановою Кабінету Міністрів України від 29 травня 1997 року на базі ліквідованих Дніпропетровського театрального училища та Дніпропетровського художнього училища ім. Є. Вучетича було створено Дніпропетровський театрально-художній коледж. У 2020 р. рішенням Дніпропетровської обласної ради було прийнято реорганізувати Обласний комунальний вищий навчальний заклад «Дніпропетровський театрально-художній коледж» шляхом приєднання до Комунального закладу «Дніпропетровський фаховий мистецько-художній коледж культури» Дніпропетровської обласної ради».

Викладачі художнього відділення широко відомі в Україні, досвідчені майстри, зокрема: заслужений діяч мистецтв України Л. О. Антонюк, заслужений художник України Г. О. Чернета; члени Національної спілки художників України: В. І. Афанасьєв, І. М. Коваленко, О. А. Папушнікова, О. А. Пахомова, Н. Г. Ставицька та ін. Методика викладання спеціальних дисциплін базується на повазі до творчої індивідуальності студента у поєднанні зі збереженням світових і національних традицій. Вони вчать опановувати техніку академічного рисунку, живопису; вивчати натуру; створювати композиції на історичні і сучасні теми. Таким чином викладачі художнього відділення виховують високопрофесійних художників.

2. Завдання курсу «Живопис»

«Живопис» – провідна дисципліна спеціальності «Образотворче мистецтво». Головне завдання, яке ставлять перед собою викладачі – це становлення і розвиток професійної майстерності молодих художників, розкриття їхнього творчого потенціалу на основі традицій реалістичної школи. Основним принципом роботи в майстерні є індивідуальний підхід до творчої

особистості студента. Викладання живопису ведеться з урахуванням новітніх мистецьких теорій.

Головну роль у процесі навчання відіграє робота з природою, перебіг вивчення якої будується на засадах нерозривного зв'язку рисунку, композиції, тонових та колористичних співвідношень. Система навчання спрямована на забезпечення розвитку образного мислення студента, формування його естетичних понять та уявлень про красу, духовне життя; виховання художника-творця, людини суспільно зрілої, патріотично свідомої, яка несе у світ ідеї добра.

Під час виконання навчальних робіт з живопису студенти послідовно оволодівають професійними компетентностями, пізнають закономірності навколишнього світу, набувають культури зорового сприйняття, вміння виражати образотворчими засобами отримані враження від природи. Для академічної роботи характерне заглиблене та всебічне вивчення навколишнього світу та вирішення поставленої задачі.

Навчальні завдання ставляться у визначеній системі та послідовності, відповідно до освітніх цілей. Повторюючись, ці завдання мають тенденцію послідовного ускладнення і вдосконалення. Від викладача залежить, яке в постановці буде закладено завдання, як воно практично буде виконуватися студентами. Важливо не тільки виконувати завдання, але й робити це послідовно правильно.

Завдання з живопису виконуються у різних жанрах (натюрморт, пейзаж, портрет, постать людини тощо), живописних техніках (акварель, олія тощо), як академічні аудиторні, так і самостійні домашні завдання, під керівництвом викладача і самостійно. Всі ці різноманітні форми робіт тісно взаємодіють, взаємозбагачують одне одного.

Студенти можуть бути атестовані лише при виконанні всіх програмних завдань за семестр або навчальний рік, зроблених на відповідному для даного етапу навчання професійному рівні. Програмні завдання, які не були зроблені студентом, повинні бути виконані у порядку самостійної роботи (можливо

з консультацією викладача) та представлені на перегляд. Якщо завдання виконано на низькому рівні і оцінено незадовільно, то студент повинен зробити його заново.

Перегляд академічних завдань за семестр або за навчальний рік повинен проводитися у формі відкритої виставки курсу. Це корисно для обміну досвідом, об'єктивності оцінки праці студента, підвищення авторитету навчальної дисципліни.

Програмні завдання є лише необхідним мінімумом у оволодінні професійною майстерністю. Тому, крім аудиторних програмних завдань, студенти повинні обов'язково працювати самостійно. Тільки в результаті багаторазового цілеспрямованого повторення, знання міцно закріпляться у свідомості студентів, стануть основою для самостійної та домашньої роботи. Самостійна діяльність студентів може мати різні напрямлення – виконання етюдів, участь у різноманітних виставках, конкурсах, проба сил у різних жанрах, техніках, удосконалення навичок написання живопису. Вивчення курсу «Живопис» знаходиться у тісному зв'язку з вивченням таких дисциплін: «Композиція», «Рисунок», «Технологія живопису», «Пластична анатомія» та «Перспектива».

3. Робота з натурою – основний метод досягнення майстерності

Уважне вивчення людини під час практичних занять з живопису є одним із елементів пізнання форми і засобів вираження. Зразками програмних завдань можуть бути взірці академічних постановок студентів Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури різних років. Наприклад, «Чоловіча оголена постать зі спини» студента П. С. Сулименко майстерні станкового живопису професора О. О. Шовкуненка; «Натурник похилого віку, що сидить» студента Л. І. Вітковського майстерні станкового живопису професора В. Г. Пузиркова; кращі завдання з методичного фонду коледжу; приклади робіт майстрів світового образотворчого мистецтва тощо.

Живопис одягненої і оголеної напівпостаті та постаті людини потребує

глибокого знання пластичної анатомії, перспективи, законів кольорознавства. Треба систематично працювати з натурою: писати і малювати постать у різних поворотах, при різному освітленні (на світлі, у затемненому приміщенні, на пленері).

У живописі одягненої постаті вона повинна сприйматися цілісно: яким би не був барвистий одяг людини. Пишеться не сам одяг, а форма й об'єм постаті. Складки потребують певного відбору і визначаються анатомічним строем природи, виявляють анатомічну форму і надають переконливості одягненій постаті. Середовище пишеться більш узагальнено.

Живопис оголеної постаті – це вершина живопису, вища школа розвитку живописного мистецтва. Краще використовувати тло нейтральних тонів, що добре гармоніює з оголеною постаттю. Важливо, щоб освітлення і середовище підкреслювало колорит тіла, велику форму, його цілісність. Не варто перевантажувати постановку драперіями. Антураж повинен бути лаконічним. Потрібно відчутти простір, кольорову різницю ближніх і дальніх форм.

Характер постановки повинен бути узгоджений з кольоровими і пластичними особливостями обличчя, рук, тіла. Поза, рух торсу, голови, рук повинні бути виразними і в той же час простими, а місце опори постаті – точним.

Необхідно підбирати неяскраве тло, щоб воно своєю строкатістю, звучністю, контрастами не забивало колорит постаті. Постать повинна прочитуватися зі всіма її індивідуальними особливостями пластики і кольору. Починати роботу над етюдом треба з візуального аналізу характеру природи, а потім переходити до пошуку композиції. Підсумок такого аналізу необхідно фіксувати графічними начерками, зробленими з різних кутів зору, а також кольоровим короткочасним етюдом, який визначає задум постановки.

Рисунок є фундаментом живопису. Чим точніше буде рисунок, тим краще можна вирішувати живописні завдання. Міцний рисунок веде до кращого живопису. Важливо передати загальний рух постаті, взаємозв'язок форм. Під час зображення рук, як і під час зображення голови, слід також прагнути до

візуальної подібності з природою. Дуже корисно зробити спочатку декілька начерків: це допоможе відчувати характер пози, її рух.

Підготовчий рисунок можна виконати зі світлотінню, а потім закріпити лаком. Та все ж корисніше під живопис рисунок виконувати пензлем. Це розвиває відчуття цілісності.

Палітру фарб варто обмежувати. Достатньо мати такі фарби: білила, вохру світлу, кадмій жовтий середній, англійську червону, умбру натуральну, сієну натуральну, кобальт синій, окись хрому. Використання великої кількості фарб, особливо яскравих, призведе до строкатості, дрібності форми та зображення, а невміле їхнє змішування призведе до тьмяності живопису.

Перед роботою на полотні корисно виконати етюд-ескіз невеличкого розміру. У ньому повинна знайти відображення колористичне і пластичне завдання постановки, а також відношення тіні та світла, фігури до тла.

Важливий етап у виконанні довготривалого етюду – робота над підмальовком. У ньому закладається основа рішення колориту етюду, великі тонально-кольорові відношення.

Фарби треба наносити великим пензлем тонким шаром, щоб підмальовок підсох і був готовий до роботи якомога швидше. Живопис по вогкому підмальовку, а також багато переписок призведуть до потемніння кольорів етюду.

Головне живописне завдання – написати постать (напівпостать) у середовищі й прослідкувати зв'язок постаті з тлом уцілому. Різких кордонів між постаттю та тлом бути не повинно, особливо в затемнених місцях. Віддалені від джерела світла частини постаті вирішуються більш цілісно, м'яко.

Якщо студент намітив у підмальовку відношення основних тонально-кольорових характеристик природи, тіньових та освітлених місць тла, можна переходити до моделювання форми. У наступних етапах роботи уточнюється характер, матеріальність природи, середовище, освітлення.

Моделювання форми повинно бути впевненим, міцним, різноманітним.

Тіні, рефлекси, тло вирішуються узагальнено, м'яко, прозоро. Освітлені місця моделюються корпусно. На освітлених ділянках та у півтонах аналіз форми за кольором, тоном, контрастами, рельєфом повинен бути більш досконалим, ніж у тіні.

Тіні не можна писати тим же кольором, що й освітлені місця, а особливо не варто робити їх темнішими за рахунок додавання чорної фарби. Освітлені та тіньові місця повинні бути різними за кольоровим відтінком. На тонально-кольорове рішення тіні великий вплив мають рефлекси. Рефлекс в образотворчому мистецтві – це зміна забарвлення предмета, яка виникає, коли світло, відбившись від навколишніх об'єктів, падає на цей предмет чи його частину. Він належить до тіні і не повинен «сперечатися» ні зі світлом, ні з півтоном. Слід завжди порівнювати тінь з тінню, світло зі світлом, тінь з півтоном та світлом.

Коли великі кольорові відношення форми вже прописані, варто перейти до деталей, підпорядкувати їх цілому. Деталь виявляє характерні риси природи, а її відсутність надає етюд ескізного вигляду.

Працюючи над живописним зображенням постаті, важливо пам'ятати про закономірність повітряної перспективи. Просторове рішення фігури зобов'язує уважно прослідкувати її взаємодію із тлом та іншими предметами в середовищі. Обличчя та руки прописуються більш уважно, ніж одяг, аксесуари, тло.

У роботі слід завжди зберігати перший задум. У цьому допоможе зроблений підготовчий етюд. Після відпрацювання деталей етюд доводять до цілісності.

4. Приклад тематичного плану програми з дисципліни «Живопис» для 3-го та 4-го курсів спеціальності «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»

Курс «Живопис», що викладений у цій програмі, базується на традиціях української живописної школи, проте з урахуванням новітніх мистецьких

течій. Розвиток живопису повинен йти за напрямом формування усвідомленості, виховання майбутнього митця як професіонала та патріота.

Завдання із живопису виконується в такій послідовності:

1. Короткочасний етюд невеликого розміру.
2. Рисунок під живопис.
3. Підмальовок (перша прописка).
4. Великі кольорово-тональні співвідношення.
5. Моделювання форми кольором.
6. Узагальнення, надання цілісності.
7. Аналіз, оцінювання

III курс. V семестр

Тема № 1. Образотворчі засоби в зображенні голови людини в головному уборі та з плечовим поясом

Практична робота № 1. Завдання. Етюд голови натурника

Тло повинно бути темніше освітлених місць натури, але світліше його тінювих ділянок. Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

Розмір – 50x40 см.

Освітлення – верхнє, бокове.

Завдання – визначення головного і другорядного у кольоровій характеристиці; вирішення найбільш яскравого (камертон кольору, найбільш світла і темна плями).

Практична робота № 2. Завдання. Етюд голови молодої натурниці (у головному уборі – в хустці чи капелюсі)

Головний убір повинен бути нескладним за формою і допомагати у виявленні кольорової характеристики голови.

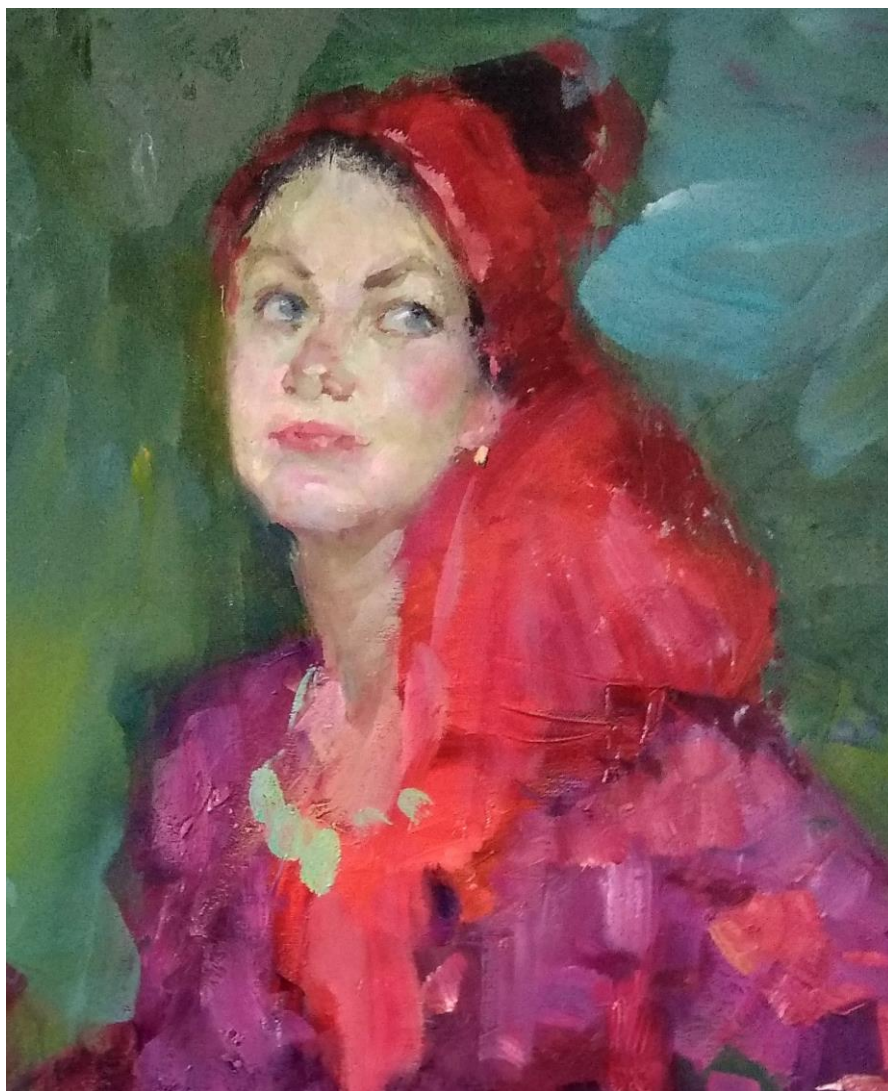
Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

Розмір – 60x50 см.

Освітлення – верхнє, бокове.

Завдання – відчуття головного убору на формі голови; цілісність зображення.

Робота студентки 3-го курсу Є. Мачковської «Етюд голови молодої натурниці у головному уборі», викладач О. А. Пахомова

Самостійна робота № 1

Практична робота № 3. Завдання. Осінній натюрморт

Для натюрморту можна використовувати осінні листя, гілки горобини,

гриби та драперії.

Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

Освітлення – верхнє, бокове.

Розмір – 60x70 см.

Завдання – розвиток відчуття кольорової гармонії; акцент на емоційно-образному рішенні натюрморту.

Робота студента 3-го курсу А. Паньковика «Натюрморт», викладач О. А. Пахомова

Контрольна робота № 1

Практична робота № 4. Завдання. Етюд голови натурника з плечовим поясом

Голова ставиться так, щоб чітко сприймалися м'язи шії та

прочитувалися ключиці.

Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

Освітлення – верхнє, бокове.

Розмір – 60x50 см.

Завдання – виявлення взаємозв'язку голови з шиєю та плечовим поясом;
модельовання форми кольором у просторі. Підсумковий контроль.

Робота студентки 3-го курсу А. Розумної «Етюд голови натурника з плечовим поясом», викладач Л. О. Антонюк

Тема № 2. Образотворчі засоби в зображенні одягненої напівфігури

Практична робота № 5. Завдання. Етюд одягненої чоловічої напівпостаті

Ознайомити студентів з особливостями композиції напівпостаті на полотні (фрагментарна композиція). Показати конструктивний і динамічний взаємозв'язок голови і торсу, торсу і кінцівок.

Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

Освітлення – верхнє, бокове.

Розмір – 80х60 см.

Завдання – створення гармонії кольорово-тональних співвідношень великої форми, обумовлених даним середовищем і освітленням.

*Робота студентки 3-го курсу Г. Степанченко «Етюд чоловічої напівпостаті»,
викладач О. А. Пахомова*

Самостійна робота № 2

Практична робота № 6. Завдання. Етюд голови натурника

Тло та освітлення повинні сприяти виявленню характерних рис моделі.

Матеріал – полотно, олія.

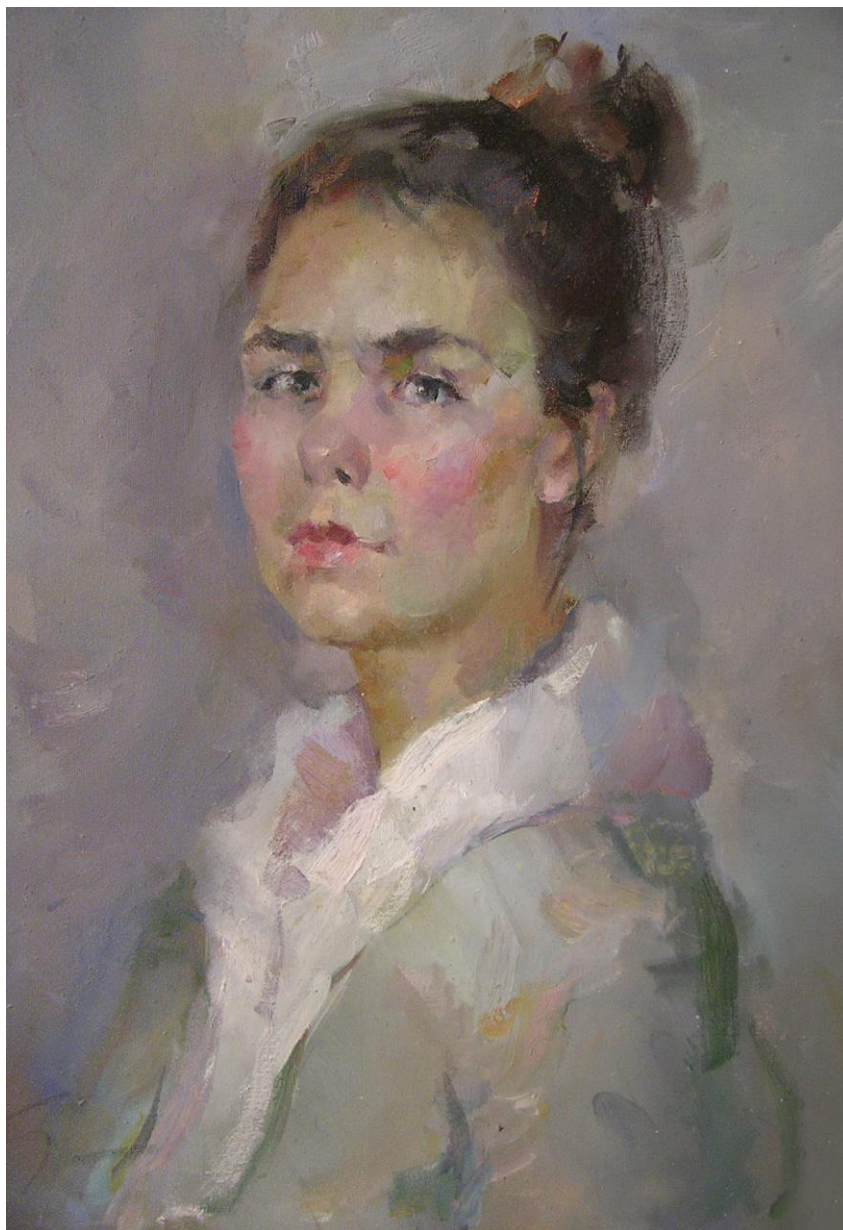
Рішення – кольорове.

Розмір – 50x40 см.

Освітлення – верхнє, бокове.

Завдання – виявлення, моделювання форми кольором у просторі з

уважним відпрацюванням деталей обличчя. Закріплення матеріалу.

*Робота студентки 3-го курсу В. Моневич «Етюд голови дівчини»,
викладач Л. О. Антонюк*

Контрольна робота № 2

Практична робота № 7. Завдання. Етюд одягненої чоловічої або жіночої напівпостаті

Відмітити, що подібність і точна пластична характеристика моделі – вимога професійного живописного зображення людини.

Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

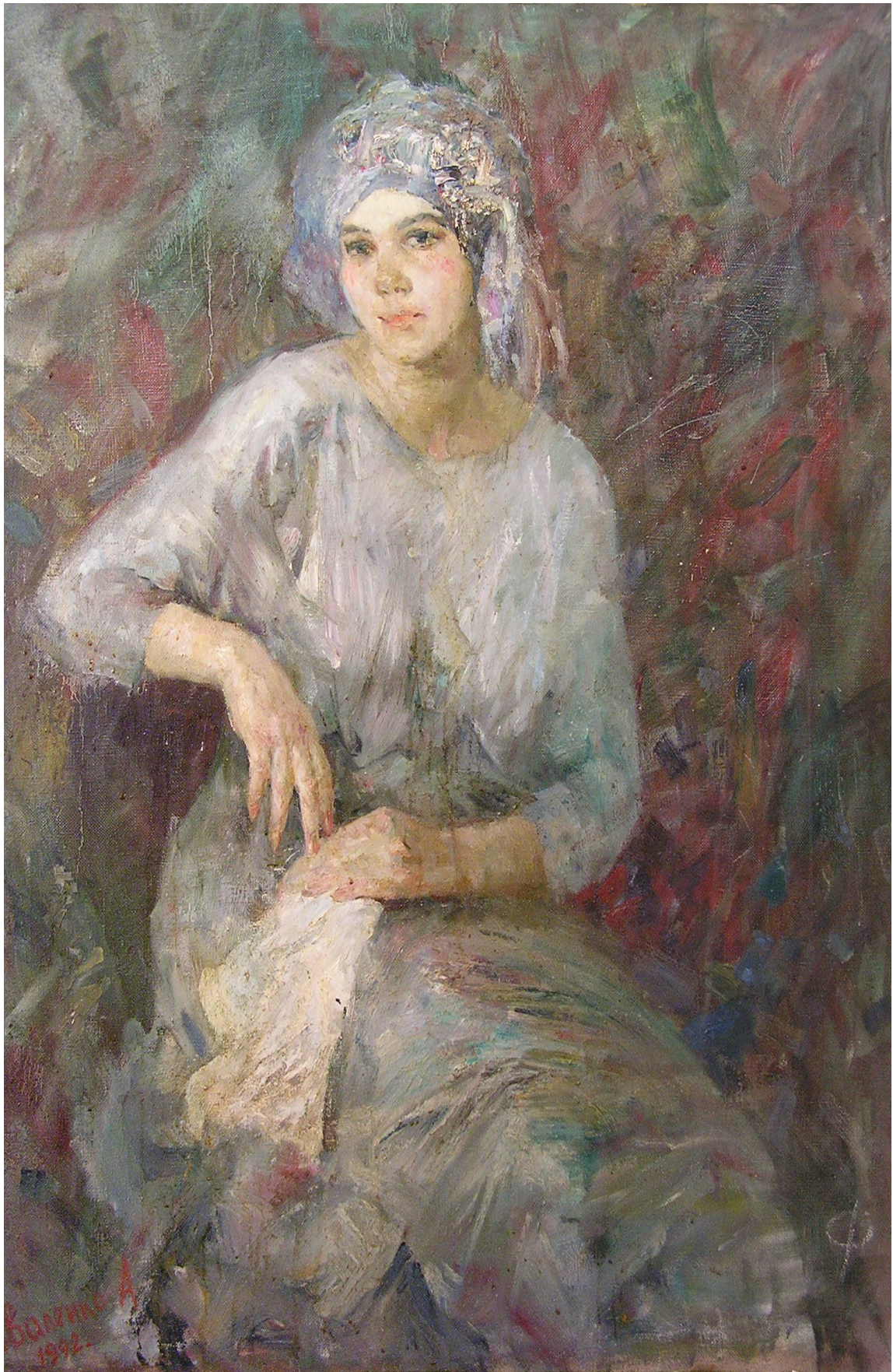
Освітлення – верхнє, бокове.

Розмір – 80x60 см.

Завдання – виявлення індивідуальних особливостей натури та докладне відпрацювання голови та кистей рук, взаємозв'язок частин тіла в пластиці руху. Підсумковий контроль.

Робота студентки 3-го курсу Н. Ніконенко «Етюд одягненої жіночої напівпостаті», викладач Л. О. Антонюк

*Робота студента 3-го курсу А. Коваленко «Етюд жіночої напівпостаті»,
викладач О. А. Пахомова*

III курс. VI семестр

Тема № 3. Образотворчі засоби в зображенні оголеної і одягненої напівфігури

Самостійна робота № 3

Практична робота № 8. Завдання. Тематичний етюд

Наприклад, «Квіти на вікні», «Столярна майстерня» тощо.

Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

Розмір – 50х60 см.

Освітлення – верхнє, бокове; контражур.

Завдання – розвиток навичок зі спостереженні життя; формування висновку зі спостережень, вписання по пам'яті потрібних предметів у композицію.

Практична робота № 9. Завдання. Етюд оголеної напівпостаті натурника (спина)

Жіноча або чоловіча сидяча оголена напівпостать зі спини. Постановка повинна бути проста, без зайвих драперій.

Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

Розмір – 80х60 см.

Освітлення – верхнє, бокове.

Завдання – передача форми оголеного тіла та взаємозв'язку його частин засобами живопису в середовищі.

Робота студентки 3-го курсу Д. Шемякіної «Етюд оголеної жіночої напівпостаті», викладач О. А. Пахомова

Контрольна робота № 3

Практична робота № 10. Завдання. Етюд одягненої жіночої напівпостаті в національному костюмі

Характер постановки повинен бути підпорядкований кольоровим та пластичним особливостям одягненої фігури. Необхідно підібрати спокійне тло, щоб воно своєю звучністю не заглушало яскравий колорит фігури.

Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

Освітлення – верхнє, бокове.

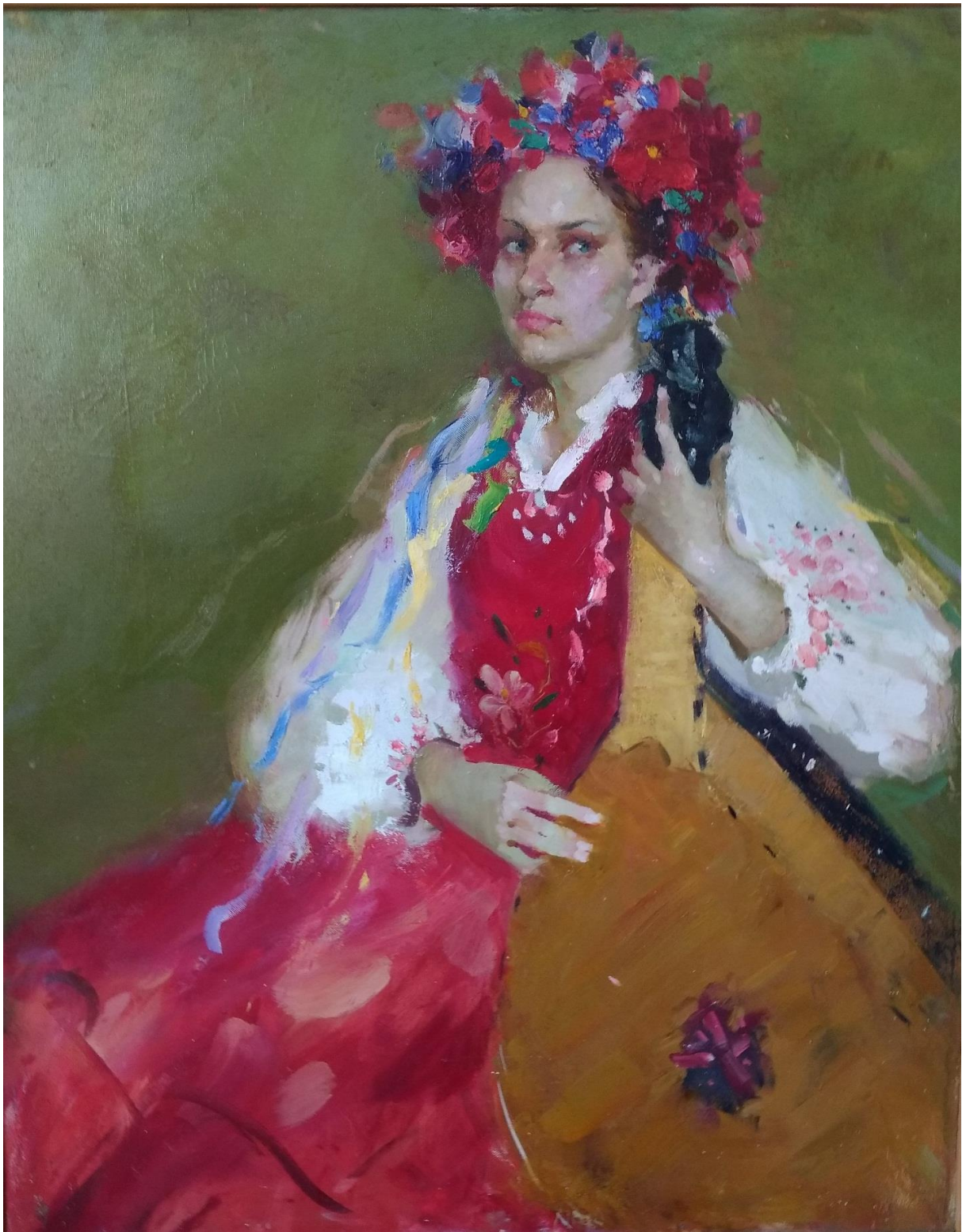
Розмір – 90x70 см.

Завдання – розвиток вміння підпорядковувати яскравість чи

орнаментальність костюму зображенню людини; збереження цілісності великої форми. Підсумковий контроль.

Робота студентки 3-го курсу П. Кривошеї «Етюд одягненої жіночої напівпостаті в національному костюмі», викладач Л. О. Антонюк

Робота студентки 3-го курсу М. Федченко «Етюд дівчини у національному костюмі», викладач О. А. Пахомова

Тема № 4. Образотворчі засоби в зображенні оголеної напівфігури

Самостійна робота № 4

Практична робота № 11. Завдання. Етюд одягненої напівпостаті людини

Постановка на виявлення індивідуальних особливостей натури та докладне відпрацювання голови та кистей рук.

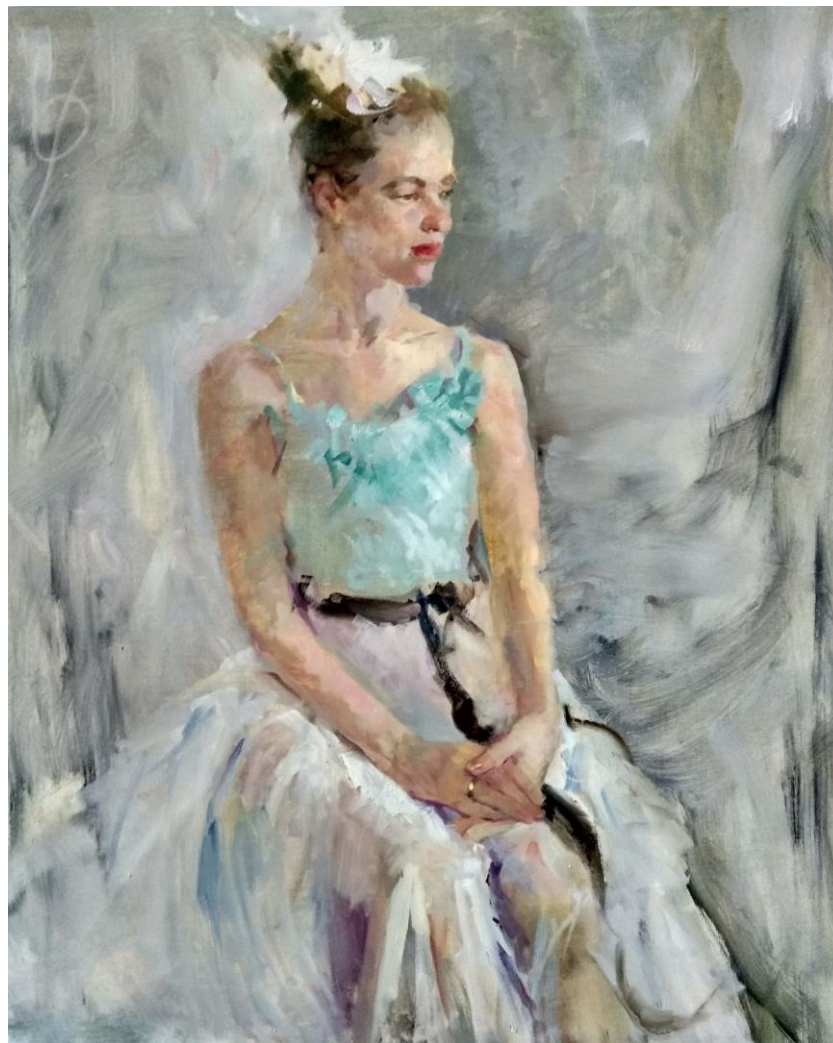
Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

Освітлення – верхнє, бокове.

Розмір – 80х60 см.

Завдання – збереження цілісності великої форми; більш чітке моделювання голови та кистей рук.

Робота студентки 3-го курсу А. Розумної «Етюд одягненої напівпостаті»,

викладач Л. О. Антонюк

Робота студентки 3-го курсу М. П'ятигорець «Етюд одягненої жіночої напівпостаті», викладач О. А. Пахомова

Практична робота № 12. Завдання. Етюд оголеної напівпостаті натурниці

Вид спереду. Не варто перевантажувати постановку драперіями або будь-якими предметами з метою підкреслення обстановки.

Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

Освітлення – верхнє, бокове.

Розмір – 80х60 см.

Завдання – визначення загального силуету, тональності фігури відносно до тла, навколишнього простору.

Робота студента 3-го курсу К. Ярового «Етюд оголеної напівпостаті натурниці у теплій гамі», викладач Л. О. Антонюк

Практична робота № 13. Завдання. Етюд оголеної напівпостаті натурника

Важливо, щоб освітлення та середовище підкреслювало і виявляло колорит тіла, велику форму, її цілісність.

Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

Освітлення – верхнє, бокове.

Розмір – 80х60 см.

Завдання – передача загального руху фігури, тонально-кольорового вирішення форми в середовищі.

Робота студентки 3-го курсу П. Кривошеї «Етюд оголеної напівпостаті натурника», викладач Л. О. Антонюк

Практична робота № 14. Завдання. Етюд оголеної напівпостаті натурниці

Мотивація студентів на обов'язкове написання короткочасного етюд-ескізу для дотримання початкового замислу.

Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

Освітлення – верхнє, бокове.

Розмір – 80х60 см.

Завдання – підбиття підсумків та закріплення отриманих знань та вмінь при написанні напівпостаті людини.

IV курс. VII семестр

Тема № 1. Образотворчі засоби в зображенні оголеної і одягненої постаті людини та постаті в інтер'єрі

Практична робота № 1. Завдання. Етюд одягненої постаті в інтер'єрі

Неглибокий по плану інтер'єр фронтального або кривого перспективного зображення з введенням фігури людини та одного – двох предметів обстановки.

Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

Розмір – 60х50 см.

Освітлення – верхнє, бокове.

Завдання – виявлення зв'язку постаті людини з архітектурним середовищем, простором.

Практична робота № 2. Завдання. Етюд оголеної жіночої постаті в інтер'єрі

Неглибокий за планом інтер'єр. Краще використати тло нейтральних тонів, гармонійне фігурі. Робота представляє собою етюд-ескіз невеликого розміру (до 80 см по більшій стороні). В ньому повинно прослідковуватись втілення загальних колористичних та пластичних основ постановки.

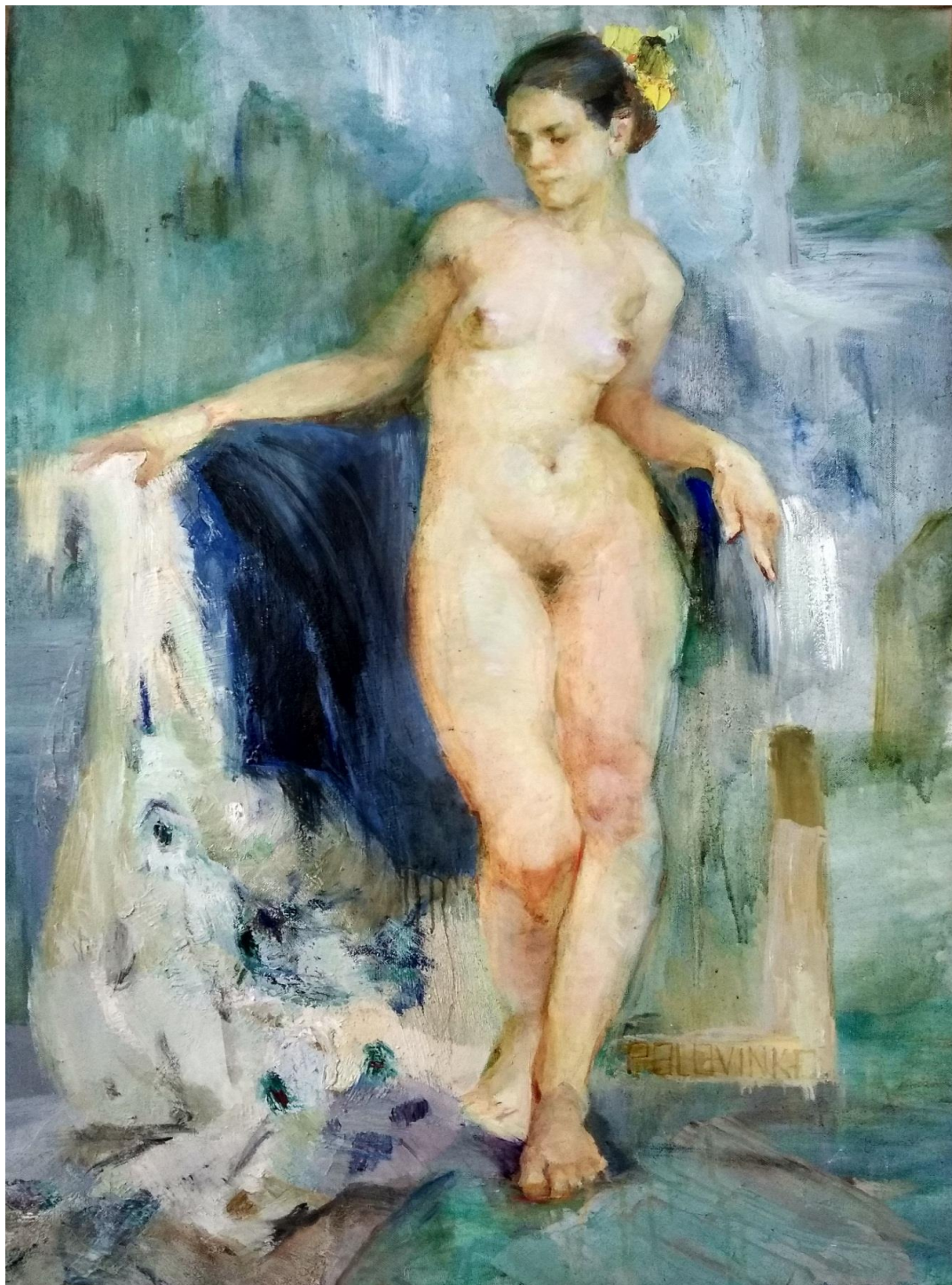
Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

Освітлення – верхнє, бокове.

Розмір – 80 х 60 см.

Завдання – визначення співвідношень тіні та світла, створення гармонії кольорово-тональних співвідношень великої форми, обумовлених даним середовищем і освітленням.

Робота студентки 4-го курсу М. Половінко «Етюд оголеної жіночої постаті в інтер'єрі», викладач О. А. Пахомова

Самостійна робота № 1

Практична робота № 3. Завдання. Етюд голови натурниці

Зображення голови повинно бути пов'язане з середовищем.

Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

Освітлення – верхнє, бокове.

Розмір – 60x50 см.

Завдання – вивчення засобами живопису характеру голови, її кольорових особливостей; передача індивідуальної подібності до моделі.

*Робота студентки 4-го курсу Д. Шемякіної «Етюд голови натурниці»,
викладач О. А. Пахомова*

Контрольна робота № 1

Практична робота № 4. Завдання. Етюд оголеної чоловічої постаті

Характер постановки повинен бути підпорядкований кольоровим та пластичним особливостям оголеної фігури. Необхідно підібрати спокійне тло, щоб воно своєю звучністю не було активнішим за колорит фігури.

Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

Освітлення – верхнє, бокове.

Розмір – 100x80 см.

Завдання – збереження цілісності великої форми; вибір вірного світло-кольорового співвідношення тла до тіла, чітке моделювання голови, кистей рук та стоп.

*Робота студентки 4-го курсу Л. Солонець «Етюд оголеної чоловічої постаті»,
викладач Л. О. Антонюк*

**Тема № 2. Образотворчі засоби в зображенні оголеної і одягненої
жіночої або чоловічої постаті людини**

**Практична робота № 5. Завдання. Етюд оголеної постаті натурниці
(у холодній гамі)**

Вид спереду. Важливо вміти підібрати кольорове оточення, яке підкреслить характер і виразність моделі, допоможе розкрити її індивідуальні риси.

Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

Освітлення – верхнє, бокове.

Розмір – 100x80 см.

Завдання – знаходження пластики постаті людини у неглибокому просторі в кольоровому середовищі.

Робота студентки 4-го курсу Л. Солонець «Етюд оголеної постаті натурниці у холодній гамі», викладач Л. О. Антонюк

Практична робота № 6. Завдання. Етюд жіночої або чоловічої напівпостаті в національному чи у театральному костюмі
Слід прагнути до лаконічності антуражу.

Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

Освітлення – верхнє, бокове.

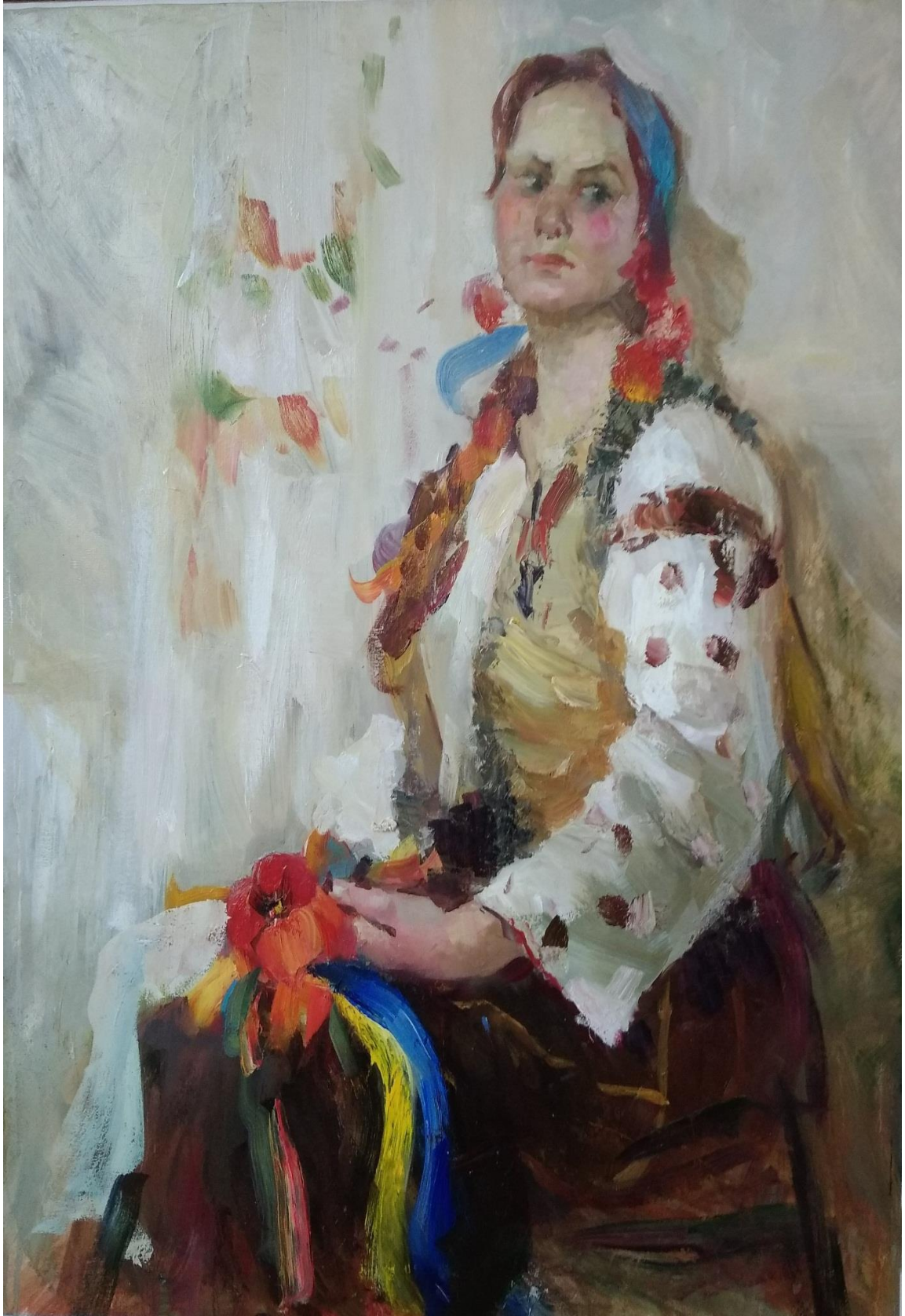
Розмір – 90x70 см.

Завдання – виявлення притаманної цій моделі пластичної і живописної краси; відпрацювання ритмічної і кольорової підпорядкованості плям постановки.

Робота студентки 4-го курсу М. Федченко «Етюд жіночої напівпостаті у національному костюмі», викладач О. А. Пахомова

Робота студентки 4-го курсу А. Бересток «Етюд дівчини у національному костюмі», викладач Л. О. Антонюк

Робота студента 4-го курсу К. Ярового «Етюд жіночої напівпостаті у національному костюмі», викладач Л. О. Антонюк

Практична робота № 7. Завдання. Етюд оголеної постаті натурниці (у теплій гамі)

Краще використати тло тих тонів, які гармоніюють з фігурою. У цьому

етюді повинно знайтися відображення загальної колористичної та пластичної основи постановки.

Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

Освітлення – верхнє, бокове.

Розмір – 100x80 см.

Завдання – знаходження гармонії кольорово-тональних співвідношень великої форми, обумовлених даним середовищем і освітленням.

*Робота студентки 4-го курсу Н. Ніконенко «Етюд оголеної постаті в теплій гамі»,
викладач Л. О. Антонюк*

Самостійна робота № 2

Практична робота № 8. Завдання. Етюд одягненої напівпостаті

ЛЮДИНИ

Ставиться як сюжетно-побутова постановка. Наприклад, «Вишивання рушника», «В'язання», «Розпис горщика» тощо.

Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

Освітлення – верхнє, бокове.

Розмір – 100x80 см.

Завдання – відпрацювання відчуття кольорового рішення співзвучного постановці; підпорядкування другорядного та наголос на головному.

*Робота студентки 4-го курсу М. П'ятигорець «Етюд одягненої напівпостаті»,
викладач О. А. Пахомова*

Контрольна робота № 2

Практична робота № 9. Завдання. Етюд оголеної постаті натурниці (контрастні кольорові відношення)

Варто націлювати студентів на обов'язкове написання короткочасного етюд-ескізу для дотримання початкового замислу.

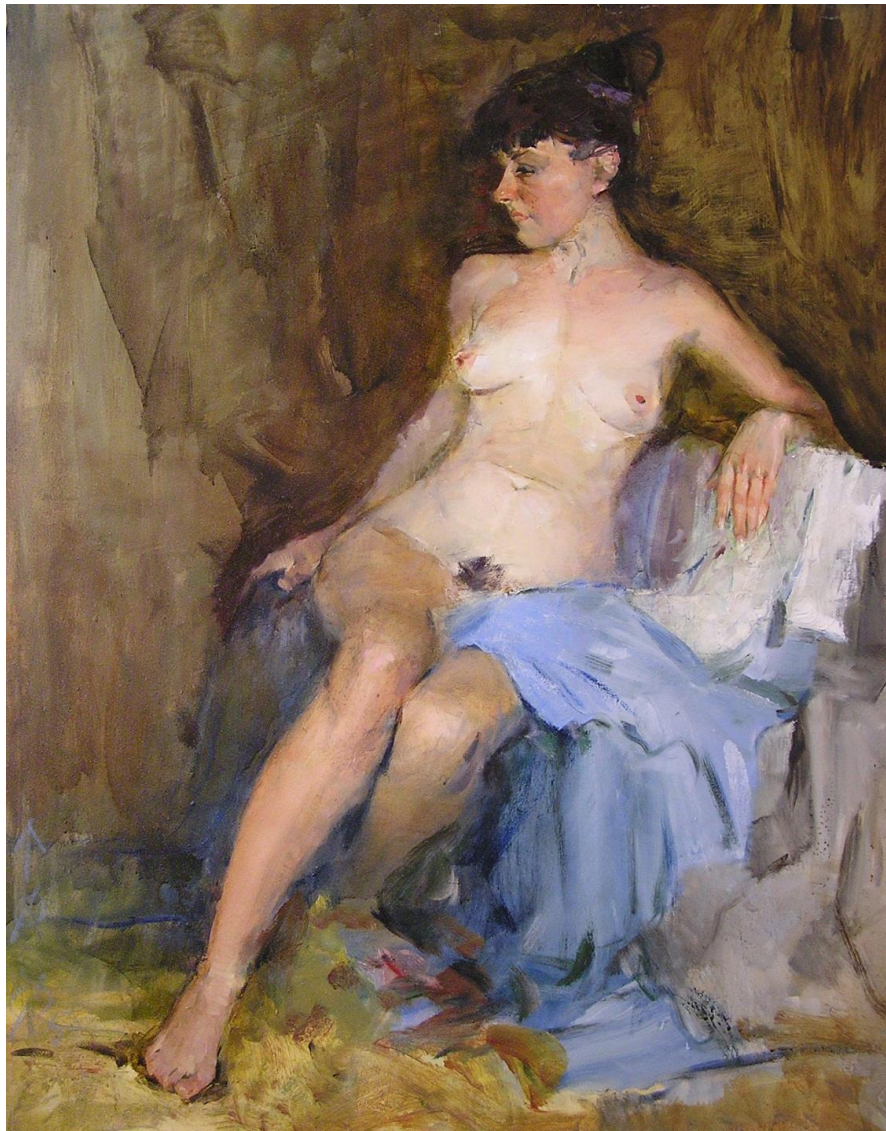
Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

Освітлення – верхнє, бокове.

Розмір – 100x80 см.

Завдання – вибір вірного світло-кольорового співвідношення тла до тіла; підбиття підсумків та закріплення отриманих знань та вмінь при написанні постаті людини.

Робота студентки 4-го курсу Л. Солонець «Етюд оголеної напівпостаті натурниці», викладач Л. О. Антонюк

IV курс. VIII семестр

Тема № 3. Образотворчі засоби в зображенні голови і оголеної постаті людини

Самостійна робота № 3

Практична робота № 10. Завдання. Етюд голови натурниці

Слід спонукати студентів самостійно вірно та цікаво ставити завдання, пам'ятаючи про виразність постановки.

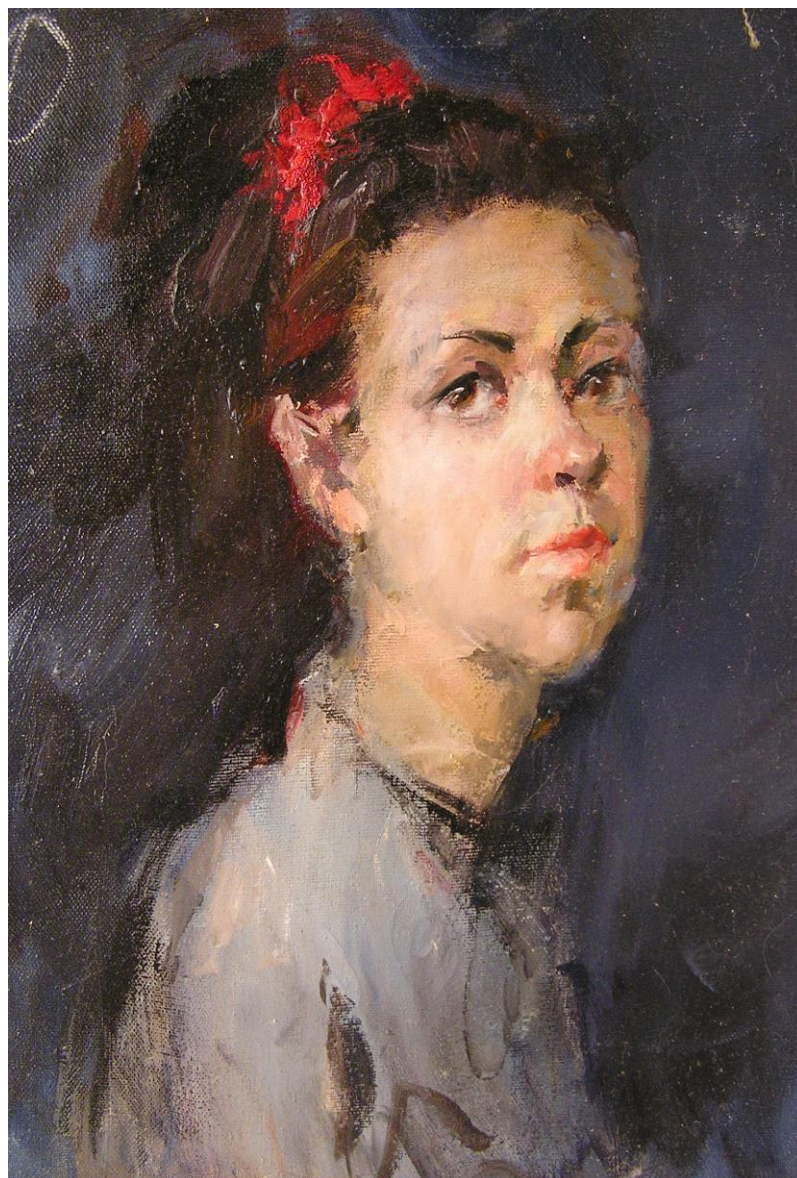
Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

Освітлення – верхнє, бокове.

Розмір – 60x50 см.

Завдання – закріплення отриманих знань та вмінь.

*Робота студентки 4-го курсу Д. Шемякіної «Етюд голови натурниці»,
викладач О. А. Пахомова*

**Практична робота № 11. Завдання. Етюд оголеної чоловічої
або жіночої постаті**

Постановка в пластичній позі. Тло до тіла взяти доповнюючим

кольором, але гармонійно.

Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

Освітлення – лобове (від себе).

Розмір – 100x80 см.

Завдання – виліплення форми у просторі; більш детальне відпрацювання голови та кінцівок; узагальнення полотна вцілому.

*Робота студента 4-го курсу Д. Литвиненко «Етюд оголеної жіночої постаті»,
викладач О. А. Пахомова*

Практична робота № 12. Завдання. Етюд голови натурниці

Можна поставити завдання у головному уборі. Виконується самостійно.

Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

Освітлення – верхнє, бокове.

Розмір – 60x50 см.

Завдання – демонстрація отриманих знань та вмінь, засвоєних у роботі над темою «Етюд голови людини».

*Робота студентки 4-го курсу Л. Солонець «Етюд голови натурниці»,
викладач Л. О. Антонюк*

Контрольна робота № 3

Практична робота № 13. Завдання. Етюд оголеної чоловічої або жіночої постаті

Треба використовувати певні особливості моделі, її характерні риси, узгодити позу в нескладному русі. Виконується самостійно.

Матеріал – полотно, олія.

Рішення – кольорове.

Освітлення – лобове (від себе).

Розмір – 100x80 см.

Завдання – демонстрація отриманих знань та вмінь, засвоєних у процесі роботи над темою «Етюд оголеної постаті людини».

*Робота студентки 4-го П. Кривошеї «Етюд оголеної жіночої постаті»,
викладач Л. О. Антонюк*

Завдання III курсу – напівпостать людини. У зв'язку з цим важливо ознайомити студентів з особливостями роботи над постаттю людини загалом. Варто звернути увагу на те, що зображення напівпостаті людини вимагає більш відповідального ставлення до композиційного рішення, рисунку та живопису.

Основне завдання IV курсу – вивчення постаті людини, зокрема оголеної. Вірність натурі є основним критерієм якості роботи. Поза, рух торсу, голови, кінцівок повинні бути виразними і, в той же час, простими, природними, а точка опори постаті – точною та стійкою.

На IV курсі відбувається закріплення знань, засвоєних студентами в роботі над натюрмортом, головою, напівпостаттю та постаттю людини, а також передача характеру людини, її психологічного стану, емоційної виразності кольору.

При роботі над постановкою викладач може допомогти студенту порадою, схемою, зображеною на аркуші, у виправленні рисунку, в подальшому спрямуванні роботи, але в кольорове рішення потрібно втручатися дуже обережно, пам'ятаючи, що сприйняття кольору – справа дуже особиста (виключення можуть стосуватися лише питань тону та співвідношень).

На останньому курсі студенти повинні з великою вимогливістю до себе вести живописну роботу не тільки правильно технічно, але й емоційно-естетично, пам'ятаючи, що без емоційного впливу на глядача, образотворче мистецтво не може існувати.

Викладач повинен проводити й позакласну роботу, що дуже важливо для розвитку студентів як особистостей, їхнього художнього смаку. Дуже корисно організовувати відвідування художніх музеїв, виставок, майстерень фахових митців та різних культурних заходів. Бо всі покоління вітчизняних митців, зберігаючи традиції української художньої школи, затверджують вічні загальнолюдські цінності, дарують людям радість спілкування з прекрасним. Викладач повинен рекомендувати літературу з фаху, яка корисна для кожного

етапу навчання.

Предметна комісія може, залежно від успішності навчання, змінювати до початку чверті матеріалу програми, але в таких змінах все повинно бути підтверджено протоколом предметної комісії та затверджено заступником директора з навчальної роботи.

ВИСНОВКИ

Основою навчання є опанування досягнень світового живопису та їхнє практичне використання у поєднанні з національними традиціями. Уважне, дбайливе ставлення до індивідуальних особливостей кожного студента є головним у навчальному процесі.

Увесь комплекс роботи з живопису здійснюється у навчально-творчій майстерні за рахунок виконання академічних етюдів та постановок на основі отриманих студентами знань. Поступове нарощування складності постановки сприяє набуттю досвіду, необхідного для самостійного вирішення творчих завдань.

Професійний успіх залежить від ступеня підготовки студента, від набутих компетентностей, а також від його старанності, мислення, особистих якостей та творчої майстерності.

Живопис – одна з найважливіших художніх дисциплін. При виконанні «Етюду постаті людини» розвивається відчуття колориту, здатність узагальнення та абстрагування. Таким чином досягається професійна майстерність, необхідна для творчого процесу.

Отже, в методичних вказівках зазначено завдання курсу «Живопис», описано рекомендації для викладачів по роботі зі студентами, детально розглянуто принципи методів викладання під час опанування студентами навичок роботи з натурою на прикладі тематичного плану програми з живопису для 3-го та 4-го курсів спеціальності «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». Методичні рекомендації допоможуть викладачам організувати аудиторну та самостійну роботу студентів, а також сприятимуть поглибленню і систематизації предметних знань у здобувачів освіти.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анорічева-Єрьомка А. І. Академічний живопис : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. Харків : Колорит, 2009. 232 с.
2. Визер В. В. Живописная грамота : система цвета в изобразительном искусстве. Санкт-Петербург : Питер, 2006. 191 с.
3. Говдя П. І. Вірність традиціям : З історії становлення художньої школи на Україні за роки Радянської Влади. Київ : Мистецтво, 1982. 175 с.
4. Маторин В. В. Секрет создания портрета. Мастер-класс. *Сайт «Городской методический центр»*. URL: <https://youtu.be/8CJUXJAdBi0> (дата звернення: 17.03.2021).
5. Пономаренко С. П., Шевардин А. В. Кафедра монументально-декоративной живописи. ФГБОУ ВО «Санкт-Петербургская государственная художественно-промышленная академия имени А. А. Штиглица» Санкт-Петербург : СПГХПА им. А. А. Штиглица, 2016. 72 с.
6. Чернета Г. О. Викладачі & випускники. Дніпропетровський театрально-художній коледж. Спеціальність «Образотворче мистецтво». Дніпро : ОКВНЗ «ДТХК», 2017. 59 с.
7. Шашков Ю. П. Живопись и ее средства : учебное пособие для вузов. Москва : Академический Проект, 2010. 128 с.
8. Яшухин А. П. Живопись. Москва : Просвещение, 1985. 288 с.